

бути однаковими для чоловіків і жінок». Ряд країн ввели обмеження на розлучення за односторонньою заявою, що, втім, не вирішує проблему остаточно. Так, в Марокко, Сирії, Алжирі та Ірані суд може зобов'язати чоловіка заплатити дружині компенсацію при розлученні без серйозних підстав.

Таким чином можна зробити висновок, що несприятливе становище жінки, так само як і у випадку з багатоженством, може бути виправлено за допомогою шлюбного договору. Відповідно до традиційного ісламського права дружина має право обумовити в шлюбному договорі, що чоловік делегує їй безумовно або при настанні будь-яких умов право на розірвання шлюбу за односторонньою заявою. Це не позбавляє чоловіка його права на розірвання шлюбу. Таким чином, обидві особи можуть використовувати право на розлучення в односторонньому порядку. При цьому держави в своєму законодавстві можуть передбачити обов'язкове інформування майбутньої дружини про її можливості поставити таку умову при укладанні шлюбу.

Література:

1. История политических и правовых учений / Под ред. Лейста О. Э. – М: Зерцало – М, 2002. С. 100–101.
2. Права человека: итоги века, тенденции, перспективы / Под общ. ред. Лукашевой Е. А. – М.: Изд-во НОРМА, 2002. – С. 309–314.
3. Civic Freedom Monitor: League of Arab States [Електроннийресурс]. – Режимдоступу: <http://www.icnl.org/research/monitor/las.html>
4. Baderin M. A. International Human Rights and Islamic Law. Oxford: Oxford University Press, 2003.
5. Каирская декларация прав человека в исламе [Електроннийресурс]. – Режимдоступу: <http://cidet.org.ua/kairskaya-deklaratsiya-o-pravah-cheloveka-v-islame-3/>

О. В. Мякота¹

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУЧАСНИХ ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ УКРАЇНИ

У сучасному міжнародному праві утвердився підхід, за яким одним із обов'язкових атрибутів держави є її територія, окреслена відповідними

¹ Кандидат юридичних наук, асистент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

кордонами. У державно-правовому аспекті територія пов'язана із невід'ємною властивістю держави – державним суверенітетом, що визначає верховенство, самостійність, повноту та неподільність державної влади на її території та незалежність та рівноправність у міжнародних зносинах. Статут ООН 1945 р. зобов'язує утримуватися від загрози силою або її застосування проти територіальної недоторканності держави (ч. 4 ст. 2). У Заключному акті НБСЄ 1975 р. було закріплено принцип непорушності державних кордонів [1]. У справі про протоку Корфу 1949 р. (Велика Британія проти Албанії) Міжнародний Суд ООН чітко визначив, що «принцип поваги до територіального суверенітету в стосунках між незалежними державами – основа міжнародних відносин» [2].

У цьому контексті визначення і міжнародно-договірне закріплення правового статусу державного кордону – важливе завдання не лише в контексті з'ясування меж дії державного суверенітету, але й необхідна гарантія уникнення можливих територіальних спорів та претензій, що загрожують як Україні, так і міжнародному миру і безпеці існування людства загалом.

Ключовим для встановлення меж поширення державного суверенітету України (власне як і всіх існуючих країн) є визначення державних кордонів, включаючи режим кордону, делімітацію, демаркацію, редемаркацію державних кордонів і встановлення точок стику із суміжними країнами, через укладення низки двосторонніх міжнародних договорів про державний кордон з країнами-сусідами. У цьому зв'язку значний теоретичний і прикладний інтерес викликають питання міжнародно-правового регулювання спільного державного кордону між Україною і сусідніми з нею країнами. Разом з тим майже за чверть століття своєї державної незалежності Україна змогла повністю врегулювати питання державного кордону лише з трьома (із семи) сусідніми країнами – з Республікою Польща, Словацькою Республікою та Угорщиною.

Питанням міжнародно-правового статусу сучасних державних кордонів України приділяється недостатня увага у вітчизняній науці міжнародного права. Питання міжнародно-правового регулювання державних кордонів України розглядалися переважно за окремими тематичними блоками. Так, історико-правові особливості становлення державних кордонів України, а також міжнародно-правові наслідки агресії Російської Федерації проти України ґрунтовно досліджені О. В. Задорожнім. Загальнотеоретичні питання міжнародно-правового врегулювання державних кордонів розкриті у наукових працях А. Б. Мостиського і Т. С. Цимбрівського. Мирне вирішення міжнародних територіальних спорів є предметом дисертаційної роботи

Р. В. Алямкина. Конституційно-правовий статус державного кордону України досліджено у дисертації Т. О. Цимбалістого. Особливості міжнародного правонаступництва України щодо міжнародних договорів про кордони за участю колишнього СРСР досліджували В. О. Галан, А. Я. Мельник, Ю. О. Ноговіцина та О. Ю. Перевезенцев. Білою мірою досліджувалися питання щодо розмежування морських територіальних просторів, у тому числі особливості врегулювання спору між Україною та Румунією про делімітацію морських просторів у Чорному морі Г. О. Анцелевичем, О. І. Беловою, М. В. Блажівською, О. Ф. Висоцьким, Т. Р. Коротким, Л. Д. Тимченком, О. М. Шемякіним, Ю. В. Щокіним та ін.).

Отже, наразі можна констатувати фактичну відсутність публікацій вітчизняних вчених щодо низки вкрай важливих, проте, на жаль, неврегульованих до цього часу питань спільного державного кордону із сусідніми з Україною державами (у першу чергу, з країнами, що утворилися на теренах колишнього СРСР). З цього логічно витікає об'єктивна необхідність визначити сучасний міжнародно-правовий статус державних кордонів України на підставі відповідних міжнародно-правових договорів.

Поняття державного кордону міститься у ст. 1 Закону України «Про державний кордон України» від 4 листопада 1991 р. [3]: *державний кордон України* є лінія і вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії, які визначають межі території України – суші, вод, надр, повітряного простору. Дослідження нами наукової літератури [4, с. 201–209; 5, с. 356; 6, с. 219; 7, с. 85] дозволяє стверджувати, що законодавче визначення цього поняття концептуально збігається з його доктринальними розробками.

У сучасному міжнародному праві розрізняють чотири види кордонів держави – суходільний, водний (морський), повітряний та кордон надр. Державні кордони України у надрах досягають глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння. При цьому чинне законодавство України не обмежує поширення суверенітету України на надра до центру земної кулі. Чинне законодавство України не визначає висотну межу повітряних кордонів України; при цьому українська доктрина міжнародного права визначає висотну межу державного суверенітету (повітряної території) переважно у 100–110 км над рівнем моря. Найбільш проблематичними і складними є питання про делімітацію суходільних і морських кордонів України, оскільки саме щодо них можуть виникати суперечки із сусідніми державами.

Загальна протяжність державного кордону України становить 6992,982 км. Із них на сухопутну ділянку кордону припадає – 5637,982 км. Довжина морської ділянки кордону – 1355 км (з них по Чорному морю – 1056,5 км;

по Азовському морю – 249,5 км; по Керченській протоці – 49 км). Площа виключної (морської) економічної зони України становить 72658 км² [8]. Сусідніми з Україною є загалом 7 держав, 4 з яких є членами Європейського Союзу (Республіка Польща, Словацька Республіка, Угорська Республіка і Румунія); а 3 – учасниками СНД (Республіка Молдова, Республіка Білорусь і Російська Федерація).

Основу міжнародно-правового статусу сучасних державних кордонів України становлять міжнародно-правові акти універсального і регіонального характеру: Статут ООН 1945 р., резолюції Генеральної Асамблеї ООН, Гельсінський Заключний акт НБСЄ 1975 р., Паризька хартія для нової Європи 1990 р., низка правових актів СНД, а також Будапештський Меморандум 1994 р. про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 р.

Міжнародно-правову основу для делімітації морських територіальних просторів України складає Конвенція ООН з морського права від 10.12.1982 р., відповідні двосторонні міжнародно-правові договори з Румунією і Республікою Туреччина, а також Рішення Міжнародного Суду ООН від 03.02.2009 р. про делімітацію у Чорному морі. Україна делімітувала територіальне море, виключну економічну зону і континентальний шельф з Румунією, а також виключну економічну зону і континентальний шельф з Республікою Туреччина.

Сучасні державні кордони України з Республікою Польща, Словацькою Республікою, Угорською Республікою і Румунією ґрунтуються в порядку правонаступництва на відповідних двосторонніх міжнародно-правових договорах про державний кордон між колишнім СРСР і цими країнами. Зокрема, маються на увазі такі договори: Договір між СРСР і Польською Республікою про радянсько-польський державний кордон від 16.08.1945 р. і Договір між СРСР і Польською Республікою про обмін ділянками державних територій від 15.02.1951 р.; Договір між СРСР і Чехословацькою Республікою про Закарпатську Україну від 29.06.1945 р. і Договір між СРСР і Чехословацькою Соціалістичною Республікою про режим радянсько-чехословацького державного кордону, співробітництво та взаємодопомогу з прикордонних питань від 10.02.1973 р.; Договір між Урядом СРСР і Урядом Угорської Народної Республіки про режим радянсько-угорського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань від 03.10.1961 р.; Договір між Урядом СРСР і Урядом Румунської Народної Республіки про режим радянсько-румунського державного кордону, співробітництво і взаємну допомогу з прикордонних питань від 27.02.1961 р.

Основу міжнародно-правового регулювання спільного державного кордону України з Польщею, Словаччиною, Угорщиною і Румунією становлять такі двосторонні міжнародно-правові договори: з Республікою Польща про правовий режим українсько-польського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань від 12.01.1993 р.; із Словацькою Республікою про спільний державний кордон від 14.10.1993 р.; з Угорською Республікою про режим українсько-угорського державного кордону, співробітництво та взаємодопомогу з прикордонних питань від 19.05.1995 р.; з Румунією про режим українсько-румунського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань від 17.06.2003 р.

За результатами спільної перевірки українсько-угорського державного кордону у період 1997–2003 і 2003–2008 років Українсько-Угорська Прикордонна Комісія здійснила редемаркацію спільного кордону. Редемаркація відбулася через природні фактори (підмив берегів річкою Тиса) і викликала перенесення прикордонних знаків обох країн на безпечні місця рельєфу. Редемаркація українсько-угорського кордону не означає перегляду лінії державного кордону між Україною та Угорщиною.

Сучасні державні кордони України з Республікою Молдова, Республікою Білорусь і Російською Федерацією визначаються двосторонніми міжнародними договорами, які на підставі принципу *uti possidetis* визнають перетворення адміністративних кордонів у складі колишнього СРСР на державні кордони із зазначеними країнами.

Основу міжнародно-правового регулювання спільного державного кордону України з Республікою Молдова, Республікою Білорусь і Російською Федерацією становлять такі двосторонні міжнародно-правові договори про державний кордон: з Республікою Молдова від 18.08.1999 р.; з Республікою Білорусь від 12.05.1997 р.; з Російською Федерацією від 28.01.2003 р. Усі ці договори є безстроковими і жоден з них не містить норм про денонсацію.

Організаційно-правове забезпечення договірно-правового оформлення державного кордону України із суміжними державами загалом покладається на Представника України з питань договірно-правового оформлення державного кордону України.

Делімітація державного кордону України з Республікою Молдова, Республікою Білорусь і Російською Федерацією практично завершена.

Демаркація українсько-молдовського державного кордону наближається до завершення і здійснюється на підставі Положення про демаркацію державного кордону між Україною і Республікою Молдова від 29.01.2003 р.

Демаркація українсько-білоруського державного кордону лише розпочата і здійснюється на підставі Положення про демаркацію державного кордону між Україною і Республікою Білорусь від 30.07.2014 р.

Угода між Україною і Російською Федерацією про демаркацію українсько-російського державного кордону від 17.05. 2010 р. на практиці не виконується через тривалу бездіяльність Російської Федерації. Одностороння демаркація Україною державного кордону з Російською Федерацією, на нашу думку, ґрунтується на загальному принципі права, яким є право застосовувати засоби правового захисту (*лат. ibi jus, ibi remedium* – де право, там і засіб його захисту).

Із 7 точок потрібних стиків кордонів із сусідніми державами Україна врегулювала 4, зокрема: з Польщею і Республікою Білорусь (прикордонний знак «Буг»); з Польщею і Словаччиною (прикордонний знак «Кременець»); із Словаччиною та Угорщиною (прикордонний знак «Тиса»); з Угорщиною і Румунією (прикордонний знак «Тур»). Врегулювання точок стику державного кордону України з Республікою Молдова і Румунією, а також з Республікою Білорусь і Російською Федерацією знаходиться на стадії обговорення проектів відповідних трьохсторонніх міжнародних договорів.

Що стосується подальших правових заходів, які необхідно вжити, варто відзначити необхідність імплементації міжнародно-правових норми про делімітацію прилеглої зони і континентального шельфу. Для завершення міжнародно-правового врегулювання своїх державних кордонів і морських територіальних просторів Україна має укласти такі міжнародно-правові договори:

- про точки стику державного кордону України з кордонами Республіки Молдова і Румунії (прикордонні знаки «Прут» і «Дунай»), а також про точку стику державного кордону України з кордонами Республіки Білорусь і Російської Федерації (орієнтовно – «Курган Дружби», село Сеньківка Городнянського району Чернігівської області);

- про режим державного кордону з Республікою Молдова, Республікою Білорусь і Російською Федерацією;

- про врегулювання точки стику виключних економічних зон і континентальних шельфів України, Румунії, Болгарії і Туреччини;

- про делімітацію морських територіальних просторів з Російською Федерацією у Керченській протоці, в Азовському і Чорному морях; а також про точку стику виключних економічних зон і континентальних шельфів України, Російської Федерації і Республіки Туреччина.

Література:

1. Міжнародне право в документах / За заг. ред. М. В. Буроменського. – Х., 2003. – 376 с.
2. Corfu Channel (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Albania) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&case=1&p3=4>
3. Про державний кордон України : Закон України від 04.11.1991 р. №1777 – XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – №2. – Ст. 5.
4. Задорожній О. В. Порухення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права : монографія / О. В. Задорожній ; Укр. асоц. міжнар. права, Ін – т міжнар. відносин Київ. нац. ун – ту ім. Т. Шевченка, каф. міжнар. права. – К. : К. І. С., 2015. – 712 с.
5. Міжнародне право: Основні галузі : підручн. / за ред. В. Г. Буткевича. – К. : Вид – во «Либідь», 2004. – 816 с.
6. Міжнародне публічне право : підручн. / [авт. кол.: В. М. Репецький, В. М. Лисик, М. М. Микієвич та ін.] ; за ред. В. М. Репецького. – 2 – ге вид. – К. : Вид – во «Знання», 2012. – 437 с.
7. Тускоз Ж. Міжнародне право : підручн. / Жан Тускоз. – пер. з фр. – К. : Вид – во «АртЕк», 1998. – 416 с.
8. Територія України [Електронний ресурс] : Інформ. – довідковий сайт «Україна». – Режим доступу : http://proukraine.net.ua/?page_id=20

О. М. Сіваш¹

СТАТУС ДИПЛОМАТИЧНОГО КУР'ЄРА

Сучасна держава не може нормально існувати і розвиватися без співробітництва з іншими суб'єктами міжнародного права в різних сферах суспільного життя. Разом з тим, міжнародне право зобов'язує держави співробітничати одна з одною в ім'я досягнення цілей ООН (принцип співробітництва). Таке співробітництво здійснюється в тому числі через дипломатичні представництва. Для успішної роботи і ефективного виконання функцій дипломатичному представництву необхідні певні засоби. Одним з таких засобів, без якого неможлива нормальна діяльність посольства чи місії, є свобода зносин з акредитуючою державою та її органами. Без права вільного спілкування дипломатичне представництво не може ефективно викону-

¹ Кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.